

SIFATLI TA'LIM TIZIMINI BARPO ETISHDA CHET EL TAJRIBASI (FINLANDIYA, SINGAPUR MISOLIDA)

Ilmiy rahbar: Jumayeva Sh.B.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

"O'zbekiston tarixi" kafedrasini mudiri t.f.f.d (PhD)

Xayritdinov Otabek Murotjon o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

IGFO`M(tarix) magistri

telefon raqam: +998949253114

Annotatsiya: *Mazkur maqolada dunyo mamlakatlarida ta'lim sohasiga berilayotgan e'tibor, hamda ularning dunyoga mashhur sifatli ta'lim tizimini bunyod etishda aynan qaysi jihatlarga e'tibor qaratganliklari haqida so'z yuritiladi. Shuningdek Finlandiya va Singapur misolida pedagog kadrlar maqomini oshirish va uning ta'lim sifatiga qanday ekanligi ham ko'rsatib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *ta'lim sifati, jahon tajribasi, o'qituvchi maqomi, Finlandiya, Singapur.*

Bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda o'qituvchilarning ta'lim berish samaradorligi tez sur'atlar oshirish ta'lim siyosatida kun tartibida birinchi o'ringa ko'tarilmoqda, chunki ko'plab davlatlar buyuk kelajak albatta o'z fuqarolariga berilgan sifatli bilim ekanligiga ishonch hosil qilishdi. Yurtimizda ham sifatli ta'lim tizimini qurish uchun xorijiy mamlakatlarda qo'lim kelgan tizimlarni kengroq o'rganishimiz va yurtimizda joriy qilishimiz zarur. Birinchidanushbu o'rganishlar ta'limda nimlarga e'tabor qaratishimiz kelrakligi haqidagi nuqtai nazarni kengaytiradi. Ikkinchidan, ko'proq mamlakatlar ta'lim tizimini ko'rib chiqish, ularni taqqoslash asosiy g'oyalarini o'rganish va mentalitemizga moslashtirish yurtimizda ham sifatli ta'lim tizimini bunyod etishimizdagi asosiy poydevor bo'ladi.

Sifatli ta'lim haqida gap ketganda, ko'pchilik pedagoglar tomonidan Finlandiya tajribasi keng muhokama qilinadi. Finlyandiyaning adolatli yuqori sifatli ta'lim tizimi barcha o'qituvchilar kamida 2 yillik magistr darajasiga ega bo'lgan, kuchli fanlarni va pedagogik tayyorgarlikni o'z ichiga olgan va tadqiqot va amaliyotni birlashtiradigan murakkab o'qituvchilik kasbini yaratishga tayanadi. O'qituvchilik tibbiyotdan keyin eng ko'p talab qilinadigan kasbga aylandi va ko'plab o'qituvchilar doktorlik dissertatsiyasini davom ettirib, keyin o'qituvchilik faoliyatini davom ettirmoqdalar. Bir avlod ichida Finlyandiya nisbatan past ma'lumotli davlatdan hozirgi savodxonlik darajasi 96%, oliy ta'lim va kollejga borish ko'rsatkichlari hamda PISA baholashlarida barcha sohalarda eng yuqori ballga ega bo'lgan 21-asrning qudratli davlatiga sakrab o'tdi. O'qituvchilarni yuksak hurmat va qo'llab-quvvatlashlari bejiz emas. Xuddi shunday, Singapur 1965 yilda mustaqillikka erishgandan so'ng ta'lim tizimining ulkan o'sishi davridagi asosiy maqsad bo'lgan oddiy o'qituvchilar olishdan sifatli

o'qituvchilar bilan ta'minlashga o'tdi. 1997 yilda "Tafakkur maktablarini o'rganuvchi millat" islohoti o'qituvchilarning rolini aniq belgilab berdi. Bosh vazir Gok e'lon qilganidek: "Har bir maktab namunali o'quv tashkiloti bo'lishi kerak. O'qituvchilar va direktorlar doimiy ravishda yangi g'oyalari va amaliyotlarni izlaydilar va doimiy ravishda o'z bilimlarini yangilaydilar. O'qituvchilik kasbining o'zi ham kelajakning bilimiga asoslangan kasb kabi doimiy ravishda o'rganishni talab qiladigan kasb bo'ladi". Bu islohot o'qituvchilarni ishga qabul qilish, tayyorlash, maosh to'lash, ularning maqomi va malakasini oshirishdagi ishlarni kuchaytirdi. Finlyandiyada bo'lgani kabi, o'qituvchilarni tayyorlashga qabul qilish standartlari qat'iy bo'lib, ular kuchli akademik qobiliyat va o'qitishga ishtiyoqni o'z ichiga oladi. Shuningdek, Finlyandiyada bo'lgani kabi, nomzodlarning tayyorgarligi - asosan magistratura darajasida amalga oshiriladi. Ishga qabul qilinganlar magistratura bosqichida o'qishni boshlaganlarida ishga olinadi va keyinchalik ham ish bilan ta'minlanishi kafolatlanadi.

Singapur uzoq muddat uchun mo'ljallangan turli xil rahbarlik lavozimlarini ta'minlash uchun yuqori martabagacha bo'lgan zinatpoya yaratdi. Ushbu zinatpoyasi o'qituvchilarni tayyorlash va ishga qabul qilish jarayonlarida nazariya va amaliyotni bog'lashning butun jarayonini mustahkamlaydi. Kanadadagi provinsiya hukumatlari bu dunyo yetakchilariga qaraganda bir oz saxiy bo'lmasa ham, o'qituvchilarni o'qish davomida (yana, odatda, magistratura darajasida) moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlaydi va ularga yaxshi kompensatsiya to'laydi. Vaqti-vaqti bilan bahs-munozaralarga qaramay, o'qituvchilar odatda magistratura darajasida yaxshi tayyorgarlik ko'rishgan va ular butun martaba davomida o'rganish uchun ko'p imkoniyatlarga ega.

Finlyandiya ham, Singapur ham bir necha o'n yillar oldin o'zlarining milliy ta'lim islohotlarining bir qismi sifatida o'qitish kontekstini professional jihatdan qo'llab-quvvatlovchi kontekstga aylantirdilar. 1965-yilda mustaqillikka erishganidan beri Singapur mavjud bo'lmagan tizimni qurishga majbur bo'ldi. Bunda Bosh vazirlar va boshqa yetakchi amaldorlar nutqlar, ommaviy marosimlar, ommaviy axborot vositalari yoramida o'qituvchilarning ishi va yutuqlarini yoritub borishadi va milliy tanlovlar va stipendiya dasturlari, an'ana va marosimlar, jumladan, o'qituvchilarga investitsiya qilish va ulardan foydalanish orqali o'qituvchilarning milliy farovonlikdagi ahamiyatini tez-tez ta'kidlab keladilar. Ushbu rag'batlantirishlar butun kasbiy rivojlanish davomida ish haqi, o'qitish va kasbiy ta'limni qo'llab-quvvatlash uchun saxovatli resurslarni taqsimlashdan iborat. Finlar, shuningdek, 1970-yillarda maktablarni professionallashtirish va resurslarni tenglashtirish bo'yicha katta o'zgarishlarni amalga oshirdilar va bir xil turdagi yordam ko'rsatishni davom ettirdilar va o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha qilgan harakatlari orqali o'zlarining hurmatini ham oshirib bordilar.

Finlyandiya, Kanada, Avstraliya va Singapurdagi o'qituvchilarni rivojlantirish tizimlari bir-biridan sezilarli darajada farq qilsada, ularning umumiy tomoni shundaki, ular aynan o'qituvchi va yetakchilarni rivojlantirishdagi g'oyalari, qarashlari bir xildir. Finlyandiya va Singapurning hattoki olis va kichik mamlakatlarida ham bu tizimlar

milliy darajada ishlaydi. Har holda, ushbu tizimlar har bir maktabni samarali o'qituvchilar bilan to'ldirishni ta'minlashning umumiy maqsadini qo'llab-quvvatlash uchun iqtidorli shaxslarni yollash, rivojlantirish va saqlab qolish bilan bog'liq ko'p, izchil va bir-birini to'ldiruvchi komponentlarni o'z ichiga oladi. Misol uchun, kasbiy rivojlanish va ushbu tizimni saqlab qolishga bir vaqtda e'tibor bermasdan, ishga qabul qilishga juda katta e'tibor berish o'qituvchilik kasbining uzluksiz buzilishiga olib kelishi mumkin. Finlyandiya 1979 yildan beri o'qituvchilarni dastlabki tayyorlashga jadal sarmoya kiritishga harakat qilmoqda. Kuchli dastlabki tayyorgarlikni to'ldirish uchun Finlyandiya keyinchalik o'qituvchilarga katta yordam beradi. Birinchi navbatda o'qituvchilarga o'quv dasturlari va baholashlarni ishlab chiqishda boshqalar bilan hamkorlik qilish uchun vaqt - va katta avtonomiya berilani ta'kidlash joiz.

Finlyandiya pedagogik tayyorgarlik to'liq hukumat tomonidan moliyalashtiriladi va nomzodlar o'qish paytida yashash uchun stipendiya yoki maosh oladi. Barcha nomzodlar bir yuqori sifatli tayyorgarligini olishadi. Finlar yoshlari orasida o'qituvchilik eng ko'p orzu qilingan kasb bo'lib, o'qituvchilar malakasini oshirish uchun 4 da'vogardan atigi 1 nafari, shu jumladan boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash uchun 10 nafardan 1 nafari qabul qilinadi. Shunga o'xshab, Singapurda o'qitishga nomzodlarga (yiliga 30 000-50 000 AQSh dollari ekvivalentidagi ish haqi, qo'shimcha ravishda o'qish, kitoblar va noutbuklar) 3-5 yil davomida hukumat tomonidan yordam ko'rsatiladi. Agar o'qish tugagandan so'ng ushbu kadrga qo'yiladigan talablar bajarilmasa ushbu pedagogni tayyorlash uchun sarflangan mablag'lar davlatga qaytariladi. Maoshlar muhandislik, huquq va biznes kabi boshqa sohalarga mos keladi. Bu esa ushbu mamlakatlarda o'qituvchilik kasbi maqomini boshqa kasblar bilan tenglashtiradi, hattoki ulardanda yuqori obro' beradigan kasbga aylantiradi. Moliyaviy jihatdan kamchiligi bo'lmagan har qaysi o'qituvchi butun fikrini bemalol sifatli ta'limga qarata oladi.

Yuqorida keltirilgan fikrlardan shuni xulosa qilib aytamizki, jahon mamlakatlari sifatli ta'limni o'qituvchi maqomini ko'tarish orqali tez sur'atlarda oshirib borayapti. O'zbekiston Respublikasida ham jahon standartlariga keladigan sifatli ta'limni tez fursatlarda qurish uchun chet tajribasini kengroq o'rganish va uni amalga joriy qilish lozim bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. European Journal of TEACHER Education, 2017 Vol. 40, no. 3, 291-309
2. Ta'lim sifat samaradorligini oshirishda xalqaro tajribalardan foydalanish "Oriental Art and Culture" Scientific-Methodical Journal - (3) III/2020 383-389-b
3. G.Anorqulkova, A. Karimov. Xorijiy mamlakatlar ta'lim tizimining o'ziga xos yo'nalishi uslub va tahlili. Xalq ta'limi ilmiy metodik jurnali. 2017-yil. 3-son.
4. <https://doi.org/10.1080/02619768.2017.1315399>